

1891KO EUSKAL JAIK

Letra-guda, indar-neurtze eta azkartasunezko jokoak

Antoine Thomson d'Abbadie (1810–1897).

LORE JOKOAK

Ludi Floreales edo Lore Jokoak Erromako Inperiopean ospatzen ziren udaberrirri, Flora jainkosari eskainiak. Hala deitu zitzaizen, *Jeux Florals* edo *Jocs Florals*, XIX. mendean, Toulousen okzitanieraren alde edo Bartzelonan katalanaren alde, hizkuntza baztertuen literatura antolatutako lehiaketa eta jaiei.

Euskal Herrian, Antoine d'Abbadie hasi zen, Urruñan izan zen lehenengoa, 1853an; Josemaria Iparragirrek *Gernikako Arbola* abestu zuen urtean. Urruñan (1853-1863), gero Saran (1864-1876), eta harrezkero Euskal Herri osora hasi ziren zabal-tzen. 1879an Elizondon egin ziren, Arturo Kanpionek eta Iruñeko *Revista Euskarakoek* bultzaturik. Jose Manterolak eta Donostiako *Euskal-Erria* aldizkariak ere bultzatu zituzten. Bilbo aldean, Fidel Sagarminaga eta *Euskalerria* elkartekoak arduratu ziren Lore Jokoez. Sari enblematikoak ziren, loreez gainera, makila eta ontzako urrea. Lore Jokoez beste izen batzuk ere izan zituzten: *Koplarien guduak*, *Euskal Jaiak*, *Euskal festak*, *Uskaldun jeiak*, *Jaialdi euskeraskuak*, *Fiestas Euskaras*, *Fiestas de la tradición vasca* eta abar.

1891n Iurretan ospatu ziren, sanmigeletan. Antolatzaileen artean, Julian Unamunzaga alkatearekin batera, Jose Maria Ampuero, Damaso Bernaola eta Jose Maria Arroita jauregi egon ziren.

Irailaren 29an hasi ziren jaiak, asteartez, Antoine d'Abbadie eta emaztea presente zela. Mezaren ondoren, dantzari dantza lehiaketak izan ziren: ezpata dantzan, banangoa, binangoa eta launangoa dantzatu ondoren, Berrizko taldeak irabazi zion Iurretakoari. Aurrekuan, 60 urtetik gorakoetan Pablo Arregi iurretarrak irabazi zuen (25 pezeta), eta 17 urtetik beherakoetan, Sebastian Amezua berriztarrak (12 pezeta).

Biharamunean ere meza, Daniel Baertelen sermoiarekin. Korrika lehiaketan Francisco «Erbiak» irabazi zuen, 5 minutuan plazari 24 buelta emanda (100 pezeta). Danbolitteroetan Sinforino Bergaretxe durangarra izan zen irabazlea (80 pezeta). Bertsolarietan Domingo Besoita berriztarra saritu zuten. Zantzolarien lehiaketan 15 urteko Pedro Izagirre ibarruriarra aipatu zen. Poesia saria Francisco Lopez Aleni eman zioten, *Duvoisin jaunaren oroimengarriari* bertso sailarengatik, Jean Duvoisin itzultzaile eta idazle ainhoarra hil berri zela.

Urriaren 1ean, ganaduaren erakusketa-lehiaketa izan zen Iurretako plazan. Goizean, 15 urtetik beherakoen esku pilota partidak jokatu ziren. Arratsaldean, xistera jokoa, Iraolagotia-Aristizabal eibartarrak Ganborena-Ezeita erreteriar-azpeitiarren aurka aritu ziren 50 tantora, eta eibartarrek irabazi zuten (500 pezeta). Gainera, Toledoko Consuegran irailean izandako uholdeen biktimen aldeko ekimenak antolatu zituzten gazteek.¹

Sarituaren artean egon ziren Felipe Arrese-Beitiaren eta Martin Landerretxeren idazlanok. Bakoitzak erabili zuen idazkeran utziko ditugu.

1. Jon Irazabal, *1891 Iurretako euskal jaiak / 1891 Fiestas euskaras de Iurreta*, Gerediaga Elkarte, Durango, 1991.

EUSKAL JAI-ALDIA YURRETAN.

Yurretaco Batsarreco jaunac, abegui onagaz artuta On Antonio Abbadi, euskal zale argui-dotarrac, Aitorren berbaera aberatza zabaldu, astertu eta lautzeo esqueñi deuslan laguntasuna, erabagui-dau erri onetan ospatutea euskal jai-aldi otsan dico batzuc, Euskalerrico seme maite arec azcoren poz ta atzeguiñ andiaz urteoro eguiten dituzanac, arturic orretaraco Doniel Goiaingueru gure Patroe andiaren jaya. Gogo onegaz guertau dituz **letra-guda, Indar-neurtze** eta ascartasunezco joco batzuentzat sari-on ederrac eguitara emoten diranac

AZALDE ONETAN.

1.º eguna. Marticen Irailaren 29.^a

Egun onetan, Eleissa ama santuac ospatuten daben leguez Doniel Aingeruaren gomutagarria, amarretan eguingo dá eleisquizon doandico bat, urte guztietan oi dan leguez, eta cantauco dituz goi aingueru dontsu onen alabantzac sermoeguille entzutetsu batec.

Meza ostean eleissurreco plazan **dantzari dantza, czpata danza eta aurrezeua.**

Arratsaldean vesperac amaitutá egongo da.

1.º **Ezpata dantzarien Indar-neurtze.**—

Dantzari laguntza bacocho izan bearco dau zortci edo gueyagocoa: eta garaitzalleeentzat saria izango da laroguei peseta dirutan.

Indar neurtze au amaituten bada bost eta erdiac baño lenago, iruroguei urtetí goracoen

aurreseu indar neurtze bat, eta amazpi urtetí beraco mutill gazteena beste bat. Oguei ta bost peseta izango dira zarrentzat saria, eta gazteentzat amabi peseta.

Indar neurtze au eruan ezin bada eguitera egun onetan, biaramonean eguingo da izentaucodan orduan.

2.^{en} eguna. Egusten Irailaren 30.^a

Goiseco amarretan ospatuco dá meza nausia errico batzarreco jaun prestu eta eleisquizon onetara oberatuta dagozanac bertanduten direala. Cantatzalle aututu batzuc cantauco dabe, eta iragarrico dau euskeran jai-aldi oneri jatorcon sermoe bat aita Daniel Baertel mintzari entzutetsu eta euskera zale aurrengoac.

Egüerdi osteco ordu bi ta erdietan **echapliga** edo **zitriricoac** eta **chupliñac** jaquin erasoco deutse erriari jai-aldi eta egun onetaraco izentaucoric dagozan **Indar neurtze** pozgarrien asiera.

1.º **SANTSOLARIEN INDAR NEURTZE**, zeren saria izango dan ogueta amar pesetacoea, emongo jaco **SANTSO** edo irrintziric indartsu, eder eta zoliena eguiten daben guizon edo emacumeari. Sari au esqueñi dau On Antonio Abbadi-coac.

2.º Ondorengo eguingo da **SAMARIATAR INDAR NEURTZE**, eta emongo da oguei pesetaco sari bat, ariñen eta ur tantaric isuri bague **ERRADA** edo **ONTZIA** buruan eruaten daben emacumeari. Sari au bere esqueñiric dauco Abbadi jaunac.

3.º **Urrengo** izango da ariñequetarien **INDAR NEURTZE**. Plaza inguruan ariñen ibiltan danari,

edo demporarie laburrenean giraric gueien eguiten dabenari emongo deusez Abbadie jaunac esquinzen dituzan eun pesetac. Jaun onec beronec arautuco dau INDAR NEURTZE au.

4.º Arratsaldeco lau ta erdietan ospatuco da LETRA-GUDA edo JOSTA-GUDA, au da escriptizalleen INDAR NEURTZE, zeñetan Juradu jaunaren epaya iracurri eta guero, urratuco dira eguillen izenac gorderic dagozan carta estalguaiac, eta emongo jaques euren lanari izentaurico sariac. Bertan aurkitzen badira eguille sarituac oberatuco jaque iracurri deiezala euren bearrac; eta bertan idorotzen ez direanac, escubidea emon leique euren esagun edo lagun bateri onetaraco, eta saria beraganduteo; bestelan Juraducoac aututuco dabe eurai ondo derichoen bat eguicuntza au bear dan moduan betetaco.

5.º Izango da BERTSOLARIEN INDAR NEURTZE eta josta guda onetan ariñago eta molde obean bertsoric ederrenac, samurrenac, eta apaiñduenac, Juraduen erechian, eguiten dabezanari, emongo jaco eun pesetaco sari bat Abbadie jaunac aguindutacoa. INDAR NEURTZE onetan sartu leitequez guizacume edo emacume amazortzi urtetico aurreracoac.

6.º Urrengo eguitera eruango da TAMBOLINARIEN INDAR NEURTZE, au da soñu jotea CHIBILITU bi eta tamborragaz, eta emongo yaque saritzat amaseico bat. INDAR NEURTZE onen TEMA izango dira soñu bi: bata danentzat gura nai gurazcoia IRU DAMACHU en izenegaz esagututen dan zortzico chucuna bere gira biracgaz; eta bestea euskal errico soñu bere bere bat norberaren auquerará.

Egualdi char edo beste eguial bategaitic ospatuten ez badira egun onetaraco guertauta dagozan INDAR NEURTZEAC, luseratuco dira biara moneraco, eguin bagaric guelditu direanac, eta eraz izentauco da artaraco ordua.

3.ª eguna. Egüena. Urrico lenengoa.

1.º Yurretan ez dagoana leguez pelota lecuric, jocatuco da Durango-coan bederatzi ta erdietan escuzco pelotarien **INDAR neurtzea**, baina joco onetan bazar bacarric parte artu al izango dabe amabost urtetico beragoco **muticoac** eta garaillea sarituco da Jaun Abbadie esquinico irurogueta amar pesetagaz.

2.º Amaiketari Yurretaco eleissaurrean eguingo da abere gorrien aguermena, emoten jaczala Abbadie jaunac opaturic daucazan eun pesetaco sari bat **bel-gorri** edo **erri-bel** eznetuenaren jaubeari.

3.º Arratsalde erdian jocatuco dabe Durangon lau pelotari otsandicoenac pelota partidu andi bat, irabasten dabenari emoten jaquezala laureun peseta. Onesaz ganeti, lau pelotari onen artean goienengo aguertzen danari, eun peseta. Sari onec emoten dituz len ezanico Jaun Abbadie escu zabalac.

Azalde onetan izentau diran indar neurtzeetan parte artu gura daben guztia, ille onetaco ogueta zortzigarren eguardiraco, jaquitun imiñi bearco dabe Yurretaco Alcate jauna, artaraco iriguiric dagoan liburuan ezarri daguizan bere izen eta izen gañac.

Jai-aldi onen zuzentzallac escatu leiquez INDAR-NEURTZETARACO bear diran edade eta beste cercelada guztia.

Yurretan 1891 garreneco urteco Iraillaren 19 garrenean.

ALCATEA,

Julian Unamunzaga-coa.

2.º Borsas
70
3

FELIPE ARRESE BEITIA

1841eko maiatzaren 25ean jaio zen Otxandion. Santugilea ogibidez: Oñati, Donostia, Gasteiz, Aramaio, Abadiño, Arantzazu, Iurreta edota Urkiolan utzi zituen bere lanak. 1865ean hasi zen olerkiak idazten eta, Arturo Kanpion ezaguturik, Lore Jokoen mugimenduko protagonista bihurtu zen. Bigarren karlistadan, 1873an, gerraren kontra agertu eta Donostiara joan zen. Jose Manterola, Jean Duvoisin, R. M. Azkue, Sabino Arana eta abar izan zituen adiskide. Bizirik zegoela, Arturo Kanpionek argitaratu zizkion poemak: *Ama euskeriaren liburu kantaria* (1900) eta *Asti orduetako bertsozko lanak* (1902). 1956an Santi Onaindiak poema guztiak argitaratu zituen *Olerkiak* izenburuko liburu bakarrean.

Bertso hauek *Euskal-Erria* aldizkarian argitaratu ziren, halaxe, letraz letra:

BIARGIÑ ALEGERE BAT

Beti ugazabentzat diardut lanian,
Naiz da ez aberastu iñoz biarrian;
Lanera jagi arren, arduraz goixian,
Alogerak poztzen nau, chito arratsian.

Ene aita izan zan, neu legez arotza,
Alogeraz ez eban, ak gizendu poltsa;
Pobrezan eukalako kontentuz biotza,
Agaitik gaur zeruan gozetan dau poza.

Alogerekoak lez, ez daukat bildurrik,
Iñoz sartuko danik gurian lapurrik;
Baba, arto, urdaya, jan arren bakarrik,
Familia ederra azia daukat nik.

Irabazia zelan, alan dot kastua,
Ez dot nai lebitarik, brusa dot naikua;
Egin gura dabenak gustora pausua,
Zapatia biar dau oña bestekua.

¡Zeinbat eche direan euren erruz galtzen!
Chikiak izan eta andiai jarraitzen!
Neu beinik-peñ enua orrelan izaten,
Zorrak paga ezinda tristetu enaiten.

¡Zeinbat gizon munduan enplio andiyak,
Jariste arren dabiltz galtzen gaberdiyak!
Baña botiagaitik askok izerdiyak
¿Nun dagoz guztientzat goyetan aulkiyak?

Gaur arte ¿nok jakin dau zer dan uelgia?
Enredo zalez dakust mundu au betia;
Nik nai dot osasuna, lana ta bakia,
Iñor engañau бага denpora emotia.

Ardaurik ezin badot, edaten dot ura,
Orregaitik gerrarik baña ez dot gura;
Pazientziaz zelan bat doian zerura,
Piskat sufridu arren, ez deusta ardura.

¡Zeinbat galtzen dituzan andi-naikeriak!
Luzifer bere galdu eban soberbiyak;
San Migel otzeñ onak jadichi gloriak,
Umillentzat zeruak dagoz edegiyak.

Andi izate arren, enua iñora,
Ez dot estutu gura igo nairik gora;
Nausitasuna baño mendeko dot oba,
Naikua dot nik banaz, guraso bat ona.

¡Ai! balekiye askok nor dan aberatsa!
Niretzat igertia, ez da orren gacha;

Euki arren munduan batek asko gauza,
Kontentuz ezpadago, bizia da latza.

Chori koitau bat baño ¿nor da pobriago?
Alanbere kantari geyenian dago;
Chindurriyak naiz euki, ondasun geyago,
¿Nor da mutuagorik beste bat au baño?

Iñoz izan ez arren, choria joskiña,
Soñekua darabill onduen egiña;
Sedia ez dalako lumia duiñ fiña,
Ain ondo ez da jazten beintzat erregiña.

Jaungoikuak badeutsa arduria artzen,
¿Zelan sinistuko dot dala gugaz aztzen?
Egaztiak baditu ain ederto jazten
Ni ¿zelan ichiko nau gosiagaz illten?

Berak ¿ez dau esaten eskatu daigula,
Joteko atia ta, entzungo jakula?
¿Ala fedia gudan osoro galdu da,
Onenbeste gach nundik bestelan eldu da?

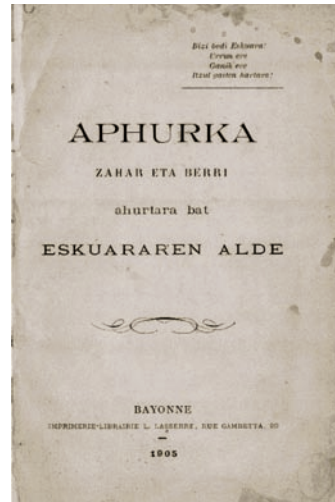
Egia da, kontentu osorik munduan,
Ez dala jauregian, ain gichi tronuan;
Gure dicha ez dago lureko diruan,
Gloria dana dago bakarrik zeruan.

Kantau gura dot, baña, auxe koplau beti,
Pobria banaz bere, enaz ni negarti;
Aberats asko dago ene aidian gaizki,
Larrosak dakustaz nik, arantzakaz nasi.

Larrachoria dabil egunen erdian,
Chorrochioka pozez igoten aidian;
Errosaioa kantau nik oi dot gabian,
Beraz, obetuago bizi naz lurrian.

MARTIN LANDERRETXE

Nafarroa Behereko Duzunaritzen jaioa 1842-07-26an. Hazparnen, Larresoron eta Baionan ikasketak eginda, 1869an apaiztu eta Maulen bi urte, Aiziritzen bost, Oragarren bederatzi, eta gero Lapurdin bizi izan zen harik eta Ezpeletan hil arte. Berak argitaratu zuen Baionan *Fedearen propagazioneko urtekaria* (*Annales de la propagation de la Foi*) 1891-1930 bitartean. Euskara batzeko Hondarribian egin zen bileran parte hartu zuen 1901ean, Eskualzaleen Biltzarreko fundatzaile eta idazkaria izan zen, eta euskaltzain osoa 1919tik aurrera. Artikulu interesgarriak argitaratu zituen *Euskal Esnalea*, *RIEV*, *Euskera*, *Eskualduna* edo *Courrier de Bayonne* aldizkarietan. Euskarari buruzko liburu bat ere bai: *Aphurka zahar eta berri: ahurtara bat eskuararen alde*.

ESCUARA

Bere mintzaira escuarari hanitz dio zor Escual-herriac. mintzaira guzietaric ederrena da eta bertzeac baino lehenagocoa Escuara. Eman zaio beraz artha handirekin eracutsia eta ikhasia izatea Escual-herrietan.

I

Jendakia bat bada bertzetaric berecha, bertze bakhar baten ez iduricoa, jendakia escualduna.

Icus atzu Escualdunaren gorphutz airea eta begitarte. Larru garbia du, behatze ernea, bekhain agerria. Gorphutz larricoa da, zut eta zalhua.

Arraizia badu, escurat dagoco bihotza. Agintzen badarotzu, ez zaitu gabe utzico.

Fede ukhatua ezin icus dezake; hain guti gibeletic mendecatzen dena. Halacoari bide egin behartzen zaio herritic.

Ez mendi edo ibaiaz bertzalderat, han eta hemen jendakia bera da eta leialtasun bera; itsasoaz bai haratago; harat artean hurbilegi lagoke.

Lana maite du ezin gehiago, ez deus bat aski litzaioke bizitzeco. Ez dire bakhan Escual-herrietan ehun urthez gehiagoco atcho eta agureac.

Zerc ematen diotza Escualdunari gorphutzeo bai bihotzeo hain dohain ederrac? Jaincoaren nahiarekin, odolaren nahasmenic gabe atchikitzeac. Eta zerc odola begiratzan dio berech eta garbi? Bere mintzaira escuarac. Jakin behartu baitzaio Escualdunari alderat aski uzten jendakia erdalduna.

II

Gehiagoco zorric bazaio gure escuara maiteari.

Iracur beitez Fede catolicoari egin izan zaizcon oldar eta setioac, eta icusgarri da nola escualdunen artean ez den sorthu behienere sinheste makhurric.

Ez dela zaicu gutiago icusgarri nola atze-herrietaric ethorri eracaspen gezurtiec ez duten behinere gure herritarren sinhestea zikhindu. Erran ere diteke gure Fedear mende guziec gure hiri nausiaz diotena: Numquam polluta!. Huna zeri esker:

Sinheste bat zuzen bidez campocoa atheratzen denean, Liburu sainduco hitza-
ren arabera, lezearen zolatic, eta haren kheac zerua goibeltzen duenean, ilhuntzen da, lurreco izarrac diren gizon argitu batzuen adimendua, eta hekien eracaspenac dire arimen beretzeco etsaiac hedatzen dituen arte eta sareac.

Baina nola zori onez haina hec escuararen ezagutzaric ez baitzuten, eta gure herritar jakintsunic ez baitzagon hekien erdara lertzatuaren escuaralat itzultze-
tan, hortaric ethorri da hekien lanho beltz eta izurritsuen gutarterat jautsi gabe barraiatu izatea, hortaric Escual herrietaco Fedearen garbitasun osoa eta ezin ederragoco distiradura.

Zembat asmu bihotz-phozoindagarri ere ez dire gelditu eta gelditzen gure mugarrietan, escualdun iracurtzailearen helbidetaric campoan?

Zerua balio duten dohain horiez escuarari diogu esker.

III

Hain ondorio baliosac dituen mintzaria ez da edo nolacoa, bainan bai egincun-
dez har errecha, bere errancundean nasaia, bere hitz-nausi edo Berboan mintzaira guzieratic aberatsena.

Erratea nekhe eta luzegi litekena icus diteke errechki Berbo edo hitznausi hortaz Morde Inchauspe, Bicarío jeneralac, argiratu den liburu larri eta ederrean. Jakitate handico, eta, edozoin aldetaric begira dakion, escualdunen lorea deitzeo den jaun guziz ohoragarriac, gure hitz-nausia bere chehetasun eta hedadura guzian, ordu artean nehorec ez bezala, ezagutarazi du eta argiric handienez ezarri.

Orobat, urhats bide berari jarraikiz, Printze Luzien Bonaparte, Escualdunec esker onic aski ezin eracutsico diotenac, Morde Inchauspec mintzatze Chuberotar choilaz egin zuena, Escualdunen mintzatzeco molde berech guzietarat helarazi izan du.

Halaco moldez non, liburu horiec iracurri dituzten ondoan, mintzaira zahar eta berrietan trebe diren Europaco jakintsun bereziac escuararen edertasun eta aberastasunaz espantituac baitaude, eta mintzaira hoin miragarria garbi begiratu eta begiratzen duen jendakia guzietaric hanitzez aiphagarrienarentzat atchikitzen baitute.

Eta gure artean edo zoinec, hitz-nausi hori bertze hitzen egindura eta batasunean emana, hori baita escuara garbia, aditzen badugu predicari batec aphainduz ematen; edo baldin iracurria bada Cardaberaz eta Mendiburu, Axular eta Araneder, autor hain miretsiac bezalacoetan; gehiago dena, gure bazabazter edo itsashegietan aditzen baditugu gizon, emazte, haurttoac berac elgarrekin ihardokitzen; iracurtzaile edo aditzaileak ezin gaudezke miretsi gabe, nola Academia gabeco mintzaira bat hoin ukigarri eta sarkhor, hoin gozo eta choragarri bihotzaren bai beharriarentzat gertha ere diteken.

IV

Nondic ethorria den escuara, noiz eta nola hasia den balio duke aiphatzea.

Frantziaren erditaric behera, Españian gaindi, African harat eta Asian barna jakintsunac badohazi, izen escuarac ibai, hiri, mendi, zelhaieri eratchikiak izan direla khausituz. Armeniaraino heltzen dire; han ere da Uholde handiaren ondotic lurra bethe duten jenerazione guzien ithurburua. Babelgo dorreraino badohala beraz agerian da escuararen hastapena, ez denaz geroz edireiten escuarac eta bertze mintzaira edo zoinec, hemendic eta Babelgo zelhaietarat artean, ez nihun, deus elgarrekilakoric badutela. Bakharra da escuara bera bezalacoa, ez da bertze mintzaitaric heldu. Babeldic ez bada beraz, nondic abiatuco zen?

Hori bera ez gutiago garbiki dakharkete mariana eta Debrío, Oleaster eta Arias, bai Josefe juduac, eta hari darraicola sar Jeromioc, diotenean, Ezekiel profetarenganico hitzen ekharmena bilhatuz, Tubal, Noeren illoba, hori baita Patriarkha haren seme gaztenaren semea, Tubal dela Españiako Iberiano edo Escualdunen lehen Aita eta hastapen ezagutua. Ez da beraz horien ez nehoren arabera Babelez geroztic hasia escuararen abiamena.

Gorago hargatic badohazi eta ez guti, hastapen hortazco diren jujamenduac.

Babelgo gerthacaria baino lehen, Uholdeco ur handiac aphaltzearenkin, Noeren arkha gelditu zen Araco mendi gainean. Mendia zen Arara deitzen, edo Noec lehorra agertzearekin oihu egin zuen «Ara Ara!» eta izena mendiari gelditu zitzaion?

Dagocatenac badire Noe, Tubal gurearen aitaso, mintza zela escuaraz, eta lehorra ur guzien barnetic atheratzen icustearekin «Ara-Ara!» escualdun edo zoinec egin gindukeen oihu bera escuaraz egin zuela, eta hari bere mintzaira, aitatic semerat, lehen burasoetaric ethorria zitzaioela.

Bertze batzuec diote izen hori mendiarena zela eta Noec mendia bere izenaz deithu zuela, ordutic beraz izen hori hastapenecoa baizic ezin zitekela, lehen burasoac emana, gero zer gerthatuco zen zeruticaco argiarekin icusiz.

Argudio horietaric batc eta bertzeac eracusten dute lehen burasoetaric dela aescuararen ethorkia.

Lekhucotasun bat ez othe da gauza hortaz bereziagoa, escuaraco hitz nausiaren itzulia, edo Moguel Urquiza Nafarrac deitzen duen bezala, escuara Berboaren «hitz-jocoa», jadanic aiphatu dena, eta Darrigol gure autor maitenetaric batec eracusten duen bezala, Ziriaco mintzaira guziz aiphatuaren hitz nausia baino, eta ordutic mintzaira zahar hoberen guziena baino, hanitz eta hanitzez perfetago eta miragarriago dena? Diogu bada, eta durduzaric gabe, mintzaira hoin eder eta aberatsa, bertze mintzaira zahar eta berri guziac baino gehiagocoa, mende guziec iragatearekin desegin edo desfiguratu ere ahal ez dutena, edo dela zerutic ethorria, edo gure lehen Burasoac, bekhatua ezagutu aitzinean, adimenduaren argi eta ahal guziac oso zituelaric, asmatu edo moldatu behar izan duela.

V

Hemen gauza bat zilhegi diteke altchatzea.

Alde batetic, aspaldidanic bezala, egungo egunean, badakigu nola duten atze herrietaco jakintsun lehenec, Printze Luzienekin escuara ezin gehiago ongi icusten eta goستن, nola den Angles, Alaman, Italiano, escual-herria begiz icusi gabe, liburu choilekin escuara ikhasten, eta escribuzco gora behera escualdun hautuzco batzuekin escuaraz atchikitzen dutenic. Gehiago dena, oraico egunean argiratzen diren Aita Joanategi eta bertze batzuen escuara liburu ederrac atze-erresumetarac erematen dituzte; eta norc zukeen asmatu? Jaun atze-herricoa bada, liburu berri batetaco hitzcuntza batzuen gainean escas zuen argia, Italiatic, autorari galdegin dioena, gaineraco liburu guzia ilhunduraric gabe beretua zuela ezagutu izanik. Zer escuararentzateco lehia ezin gehiago laudagarri eta suharra!

Bainan bertze alde batetic, zer egiten da aski funtsezcoric gutartean escuara mintzairaren guzieri hobeki ezagutarazteco eta maitharazteco?

Egia da, escualdun bereziac badakitragu Morde Inchauspe eta Antonio d'Abbadie, Jaun guziz jakintsun eta aiphagarriec bezala, escuarari on eta ohore handia bilhatzen diotenac.

Bainan hekietan beretan badire, autor on direlaric, aithor dutenac, balinbada hekien baithan escuaraco barnatasun zerbeit, barnatasun hura eracaspenic gabe uste gabeca bezala, handic eta hemendic, aphur eta aphurca beretua dutela, eta orain berean asco hitzcuntza eta egindura nondic eta nola dabilzan, nola icus ez eracats ez lakiketela.

Baten baino gehiagoren egiazki, menturaz escualdun argitu guzien nahicunde zuzen bidecoa liteke, eracastegi edo escuarazco alkhi baten nonbeit altchatzen icustea, bai eta liburu chume edo larri, egunarietan eta bertzela, escuara liburuetaco iragaitza hoberenen banatzea eta bazter guzietarat hedatzea. Hitz batez, gutiziatzen liteke jakitea norat urhats egin, norat escua heda, nori beharria eman, bere moldura eder eta egindura guzietan escuara garbiaren epheric gabe eta noiz nahi den edireiteco eta escuratzeco.

Escuara! oi mintzaira maitea! Amaren belhaun gainean hartzen hasia, zeru lurrekin ihardokitzen haur haurretic lagundu gaituzuna, geroago eta hobeki nahi zintuzkegu ikhasi, geroago eta ederkiago nahi zintuzkegu ibili, izan zaitezengatic nola Escualdunaren ohore eta bozcarioa, hala escual-herrietaco Fede eta berthutearen bethiereco geriza!!!